

Selena Costea

**Perspectivă monografică
asupra operei lui
Al. O. Teodoreanu**

CASA CĂRȚII DE ȘTIINȚĂ
Cluj-Napoca, 2024

CUPRINS

ARGUMENT	7
----------------	---

CAPITOLUL I.

Considerații teoretico-metodologice asupra paraliteraturii	15
I.1. Paraliteratura – scurt istoric al devenirii semantice a conceptului, accepții și reconsiderări actuale	15
I.2. Epigrama – structuri semantico-stilistice și exemplificări.....	25
I.3. Pamfletul – structuri semantico-stilistice și ipostaze <i>sui generis</i> ale literaturității sale.....	39
I.4. Literatura gastronomică – formele unei literaturi <i>malgré-soi</i>	49

CAPITOLUL AL II-LEA.

Al. O. Teodoreanu – etape ale formării spirituale a unui intelectual de elită.....	58
---	-----------

CAPITOLUL AL III-LEA.

Cronologia operei lui Al. O. Teodoreanu. Date de istorie literară, texte publicate antum și ediții postume.....	89
--	-----------

CAPITOLUL AL IV-LEA.

Receptarea critică a scrierilor lui Al. O. Teodoreanu.....	104
IV.1. Direcții ale receptării critice antedecembriste.....	106
IV.2. Re-lecturi, restituiri și reconsiderări critice postdecembriste	133

Opera lui Al. O. Teodoreanu - tipuri de discurs, elemente de literaturitate și strategii de construcție a semnificațiilor textuale..... 150

V.1. Ipostaze ale discursului poetic..... 150

V.2. Proza literară..... 164

V.2.1. Hronicul măscăriciului Vălătuc..... 166

V.2.2. Proza literară de mici dimensiuni 189

V.3. Epigramele 201

V.4. Publicistica 220

V.5. Literatura gastronomică..... 228

CONCLUZII..... 245

BIBLIOGRAFIE..... 247

ARGUMENT

Propunem, în acest volum, o abordare cu miză integratoare a scrierilor lui Al. O. Teodoreanu, care să acopere și să includă, convergent, diferitele tipuri de discurs în care scriitorul și-a exersat pana, instrumentarul de lucru al unui autor fundamental nonconformist, care s-a situat voluntar într-o zonă de graniță a literaturii oficiale cu (para)literatura și care, tocmai de aceea, s-ar cuveni să se bucure de re-lecturi sistematice, astăzi, care să restituie, să re-evalueze și să reformuleze judecăți de valoare nu doar oneste, ci mai ales conforme noilor niveluri ale recepției specializate pe care postmodernismul le-a uzitat deja. Cu mare notorietate în epoca sa, deși din altă perspectivă decât fratele său mai mic, Ionel Teodoreanu, autor de numeroase bestseller-uri, dar intrat și el, astăzi, într-un con de umbră, Al. O. Teodoreanu – Păstorel, unul dintre cei mai inteligenți și culti intelectuali ai lumii noastre interbelice, ilustrează, după Caragiale, profilul scriitorului *frondeur*, intransigent în raport cu societatea și tarele acesteia și devansându-și epoca prin cultivarea unor tipuri de discurs aflate, pentru unii, și azi la periferia câmpului literar – epigrama, literatura gastronomică, parodia.

Acest studiu este unul de recuperare necesară a unui scriitor care s-ar cuveni reașezat în galeria autorilor noștri de mare actualitate și profunzime, într-o imagine ce s-a dorit – din perspectiva operei sale – monografică și – din perspectiva criticii literare – compensativă în raport cu valoarea de natură estetică ce poate fi în mod onest restituită cititorilor din zilele noastre. Totodată, se are în vedere statutul marginal al opțiunilor discursive ale lui Păstorel, în raport cu literatura oficială din epoca sa și din zilele noastre, nici epigrama, nici literatura gastronomică, nici pamfletul sau publicistica neputându-se bucura de un punct de vedere unanim cu privire la statutul lor de specii indiscutabil literare.

În această ordine de idei, parcursul cercetării a urmărit o fundamentare teoretico-metodologică necesară clarificării termenului de paraliteratură, el însuși neașezat conceptual și permanent negociabil, în funcție de criteriile de literaturitate pe care fiecare epocă și le-a asumat, dar de la care au existat mereu devieri creative, ce au împins înainte mișcarea formelor literare, făcând posibilă înnoirea acestora, ca și epurarea câmpului literar de forme percepute drept vetuste și irelevante în raport

cu un orizont de așteptare și el pe cale de a se înnoi. Acest prim pas a fost urmat de o sinteză cu privire la sușișurile și coborâșurile existenței biografice a lui Al. O. Teodoreanu, la treptele formării de sine și mai ales la complicata sa relație cu istoria în toate ipostazele acesteia. O perspectivă cronologică asupra scoaterii la lumină a scrierilor sale, în ediții antume și postume, a fost gândită pentru a furniza date de istorie literară care ni s-au părut utile, în ansamblul cercetării noastre.

Sinteza cu privire la direcțiile ante și postdecembriste de receptare a scrierilor lui Al. O. Teodoreanu a evidențiat numărul relativ redus de voci critice interesate în mod explicit și sistematic de această operă. Judecățile de valoare, atâtea câte sunt, au deplină autoritate și ne-au îndreptățit să purcedem în direcția aleasă de noi cu destul curaj, asumându-ne și rezervele formulate, de-a lungul timpului, de alte voci critice, cu privire la scrierile lui Păstorel ori la relevanța, pentru literatură, a unor specii de graniță precum cele pentru care Al. O. Teodoreanu a optat. Ultima parte a cercetării s-a oprit asupra scrierilor lui Păstorel pe care le-am considerat reprezentative pentru fiecare tip de discurs în parte, folosind, de fiecare dată, ustensilele adecvate. Așa privind lucrurile, metodologia de lucru se circumscrie tratării monografice a temei lucrării noastre de doctorat și a problematicilor asociate, instrumentelor de operare ale istoriei literare, interpretării de text – uneori cu deschideri hermeneutice permise de complexitatea scriiturii, identificării structurilor tematico – formale particularizatoare ale epigramei, poeziei lirice, parodiei, publicisticii, pamfletului și literaturii gastronomice. De fiecare dată ne-am asumat atât selecția textelor pe care le-am considerat reprezentative, unghiul de vedere din care le-am privit, interpretat și așezat în ansamblul scrierilor lui Păstorel, precum și certitudinea că opinia noastră nu este singulară, că poate fi – și e de dorit să fie – amplificată, detaliată, completată ori chiar corijată pe alocuri.

Am putea spune că două sunt coordonatele principale ale operei lui Păstorel – „Al. O. Teodoreanu a reprodus, cu măiestria unui comediant, dar cu harul unui erudit, spectacolul vieții din România interbelică și postbelică. Era printre oamenii aceia care au vocația boemei și care, atunci când se găsesc în cărciumă, devin sculptori, atinși de aripa zgârcită a geniului. Păstorel i-a încondeiat și pe prieteni, și pe adversari, și pe români, și pe occidentali, dar mai ales pe ruși. Și, poate cel mai savuros, s-a luat pe sine în zeflema, insistând, în cel mai natural mod cu putință, pe cea mai importantă calitate a sa: aceea de iubitor de vinuri și de războinic pătimăș împotriva apei de izvor.”¹ Iar a doua are în vedere faptul că, deși la o lectură

¹ Laurențiu Ungureanu, *Să-nchinăm un păhărel pentru bunul Păstorel! Avertisment: acest articol poate dăuna grav persoanelor fără umor*, în „Adevărul”, 04.05.2013, disponibil la

de suprafață textele lui Al. O. Teodoreanu ar putea să îi pară, unui neavizat, mai degrabă gratuite decât cu priză la realitate, o lectură de profunzime arată scriitorul face o profundă și complexă, multiplu orientată analiză a societății, o radiografie critică ce încă nu și-a pierdut relevanța.

Capitolul întâi – **Considerații teoretico-metodologice asupra paraliteraturii** – are rostul de a furniza un ancadrament teoretico-metodologic și resursele necesare unui instrumentar de analiză aplicată corpusului selectat, de a sintetiza o serie de aspecte relevante și, cu certitudine, utile pornind de la accepțiile paraliteraturii, de la situarea ei în raport cu literatura canonică, și continuând cu unele considerații relativ la specii (para)literare precum epigrama și pamfletul, cărora li se adaugă, dată fiind importanța acesteia în ansamblul scriiturii lui Păstorel Teodoreanu, o secvență dedicată literaturii gastronomice. Această perspectivă justifică subcompartimentarea capitolului în secvențele *Paraliteratura – scurt istoric al devenirii semantice a conceptului, accepții și reconsiderări actuale, Epigrama – structuri semantico – stilistice și exemplificări, Pamfletul – structuri semantico – stilistice și ipostaze sui generis ale literaturității sale, Literatura gastronomică – formele unei literaturi malgré-soi.*

Capitolul al doilea – **Al. O. Teodoreanu – etape ale formării spirituale a unui intelectual de elită** – are drept scop să readucă, în contextul perspectivei monografice pe care o propunem aici, o sinteză asupra datelor biografice importante ale existenței complicate a lui Păstorel Teodoreanu, utilă atât în sine – ca parte obligatorie a oricărui demers de această factură și cu relevanță aparte în raport cu soarta unui intelectual silit să se acomodeze, inclusiv printr-o experiență tragică și traumatizantă, la o nefericită schimbare de regim politic, cât și ca fundal fie și parțial explicativ al unei opere marcate fundamental de nonconformism și luciditate, de inteligență creatoare, spirit ludic și vervă ironică nesecată, ca și de opțiunea firească, am zice, pentru tipuri de discurs (para)literar parcă programate să contravină formelor literare oficiale.

Capitolul al treilea – **Cronologia operei lui Al. O. Teodoreanu. Date de istorie literară, texte publicate antum și ediții postume** – reunește informații esențiale cu privire la evoluția scriiturii lui Al. O. Teodoreanu în raport atât cu dinamica proprie, intrinsecă, (relativ) motivată de biografia intimă, cât și cu schimbările ce survin la nivelul istoriei mari, și care apasă, de la un moment dat încolo,

adresa <https://adevarul.ro/stil-de-viata/cultura/sa-nchinam-un-paharel-pentru-bunul-pastorel-1433585.html>, consultat la 11.04.2019.

dramatic asupra formelor (para)literare pe care le capătă textele din volumele apărute mai ales după 1945. Diachronia apariției publice a scrierilor lui Păstorel, dinamica formelor (para)literare și motivațiile acesteia reprezintă, în economia cercetării noastre, nu un inventar steril de informații regăsitibil în dicționare, istorii literare sau volume cu aparat critic adecvat, ci o imagine completă a tuturor tipurilor de discurs (para)literar practicate de Al. O. Teodoreanu și a avanpremieră – dacă ne este permis termenul – a capitolului dedicat analizei propriu-zise a corpusului, care își va putea permite să se oprească asupra unor secvențe considerate de noi reprezentative pentru întreaga categorie de texte dintr-un volum sau altul.

Capitolul al patrulea – **Receptarea critică a scrierilor lui Al. O. Teodoreanu** – reprezintă o componentă esențială și obligatorie a unui astfel de demers, întrucât asigură o panoramare ce s-a voit a fi sintetică și integratoare în raport cu ceea ce se poate numi stadiul actual al cunoștințelor, respectiv modul în care scrierile lui Păstorel au fost receptate specializat până acum, degustate cu delicii, asimilate cu unele rezerve spațiului estetic al literaturii propriu-zise sau integrate în perspective critice de certă intenție înnoitoare cu privire la anumite anchiloze de receptare care s-au perpetuat până la noi. Dintre acestea, cea mai puternică e cea care îl așază pe Păstorel într-un compartiment de rang inferior al literaturii noastre. Perspectiva diacronică evidențiază o dinamică a receptării operei lui Păstorel în timp, modificările de perspectivă apărute atât între critici din generații și epoci diferite, cât și datorită unor schimbări ale contextului socio-politic și cultural care a permis restituirea corpusului (aproape) complet al scrierilor acestuia, precum și analiza lor în actualitate, cu instrumente adecvate și pe fondul liberalizării canonice și teoretico-metodologice aduse de postmodernism. Aceasta deoarece multe dintre scrierile lui Păstorel – poate chiar majoritatea – încă mai au nevoie de multe argumente în vederea includerii lor ferme în spațiul literaturii, de dincolo de orice etichetă paraliterară.

Pentru Al. O. Teodoreanu, există ceea ce Mircea A. Diaconu ar numi o „etică a literaturii”² vizibilă, pentru un ochi experimentat, dincolo de aparenta facilitate a scrierilor (para)literare ori de arabescurile narative și stilistice din proza literară. Adică o responsabilitate a actului de creație ce constă în asumarea efectelor pe termen mediu și lung a acestuia – de aici, cu siguranță, și reticența scriitorului în a-și publica textele, o conștientizare a impactului cuvântului scris asupra lectorilor și mai ales un act de probitate morală obligatoriu pentru un intelectual de oricând și de oriunde. Ceea ce particularizează, însă, dimensiunea etică a creației lui Păstorel

² Mircea A. Diaconu, *Firul Ariadnei – 10 cărți de proză (și nu numai)*, Editura Eikon, București, 2014.

URBIS | We know books

este diversitatea și versatilitatea scriiturii sale, care completează onestitatea practicii literaturii ca artă cu o dimensiune ludică, efervescent – ironică, umoristică și adesea cu accente satirice, modalizate prin aerul glumeț și printr-o jovialitate aparte. Intransigența face, aici, casă bună cu spiritul critic ce transformă în obiect al discursului *frondeur* ori amuza(n)t – ironic formule literare, o personalitate a epocii, un amic literar sau doar partener de petrecere, sau chiar elementele unei ideologii – și toate acestea – forme ale excesului.

Citate de Titus Moraru în *Argumentul* ediției pe care o îngrijește, a volumului *Inter pocula*, versurile redade mai jos traduc într-un registru amuzat – autoironic, care se autorecuză din postura scriitorului – *autor*, adică posesor al unei autorități demne de tot respectul, datele unui program de creație ce stă sub semnul modestiei ce camuflează, însă, un discret orgoliu al celui care își cunoaște, de fapt, valoarea și nu se poate raporta la grila de evaluare a unui... *cartier*:

„Eu nu cunosc ambiționi de scrib
(...)
Mă simt ridicol. Zău că mi-e rușine
Să-mi spună-n cartier că-s autor,
Cînd sînt ce sînt: un vagabond simpatic
Ce-mi sorb paharul seara fără grabă.
De ce să-mi zică toți că sînt dramatic,
Cînd vreau să fiu afît: un om de treabă?”³

În această ordine de idei, în cadrul capitolului al cincilea – **Opera lui Al. O. Teodoreanu – tipuri de discurs, elemente de literaturitate și strategii de construcție a semnificațiilor textuale** – se organizează pe următoarele coordonate: *Ipostaze ale discursului poetic, Proza literară, „Hronicul măscăriciului Vălătuc”, Proza literară de mici dimensiuni, Epigramele, Publicistica, Literatura gastronomică.*

Demersul din subcapitolul dedicat poeziei are în vedere necesitatea de a corola o prezentare sintetică a scrierilor în versuri lirice ale lui Păstorel cu identificarea și analiza diversității mărcilor lirismului așa cum alege să și le asume, printr-o retorică specifică, scriitorul. Coloratura afectiv-emotivă a textelor din volumul *Caiet*, precum și suprapunerea unor elemente de pastişă ori de parodie uneori, e drept, abia simțite, relevă, pe de o parte, o dimensiune nouă a operei lui Păstorel, mai accentuat afectivă, capabilă să construiască stări de spirit delicate, în versuri ele

³ Titus Moraru, *Argument*, în Al. O. Teodoreanu, *Inter pocula*, ed. cit, p. 11.

însele delicate, iar pe de altă parte, să dovedească o consecvență aparte în a rămâne atașat resorturilor critic-ironice intrinseci structurii creatoare a autorului, ilustrate prin ipostazele parodiei și ale *pastișei*.

Subcapitolul dedicat *Hronicului măscăriciului Vălătuc*, de departe cea mai complexă și mai reușită scriere a lui Păstorel, reprezintă nu doar confirmarea vocației de scriitor de talent a acestuia, de rafinament și cuceritoare capacitate de a rescrie/recicla parodic și de a uza cu aplomb și dezinvoltură de procedee antepostmoderne de mare efect, ci și un inventar de strategii metatextuale dintre cele mai moderne, unele reciclate, la rândul lor, precum punerea în abis, sau recuzarea discursului prin artificii narativ al manuscrisului găsit, stratagema (pseudo)explicațiilor din notele de subsol, iar altele de o noutate evidentă, pentru epocă, cum ar fi metalepsa. Inventivitatea narativă a lui Păstorel este egalată doar de creativitatea lui stilistică, iar ambele fac concurență celor mai performante scrieri postmoderne pe care le avem.

Subcapitolul dedicat scrierilor de proză literară de mici dimensiuni ale lui Păstorel are drept miză prezentarea unui tablou complet al scrierilor narative ale acestuia, chiar și prin luarea în considerație a unor secvențe net inferioare valoric *Hronicului...*, dar care pot ilustra versatilitatea și disponibilitatea amplă a penei acestui scriitor, pot, de asemenea, aduce în prim-plan forme inedite ale discursului său pamfletar – cu observația că nu se poate vorbi, cu argumente ferme, în cazul lui Al. O. Teodoreanu, de pamflet ca specie (para)literară autonomă, ușor identificabilă în texte distincte, poate cu excepția celor din volumul *Tămâie și otravă* – ale cărui elemente se pot recupera, de exemplu, și din epigrame (*Strofe cu pelin de mai...*). Unele dintre aceste texte de mici dimensiuni relevă consecvența scriitorului în a se folosi de mecanismul unui debușeu de final de tipul poantei din epigrame, altele se situează în vecinătatea scriiturii caragaliene, altele cultivă anecdoticul ca sursă de irezistibil umor, sprijinit de procedee ale comicului deja înnobilate de aceiași Caragiale, și toate, în ansamblu, formează un întreg a cărui coerență internă este, astfel, demonstrată.

Subcapitolul dedicat epigramei se dorește a fi o demonstrație cu privire la literaturitatea evidentă, sau măcar emergentă, a epigramei lui Păstorel Teodoreanu, de dinainte și de după 1944. Pe suportul teoretico-metodologic stabilit în primul capitol al demersului nostru, respectiv secvența dedicată clarificării structurii și semnificațiilor epigramei, urmărim să evidențiem elementele care permit încadrarea epigramei analizate de noi, ca și a celor neabordate aici, într-un sector literar poate de graniță, în raport cu actualele criterii ale literaturității, dar cu certitudine valoroase estetic. Deși inegale, din acest punct de vedere, epigramele acoperă o

bună parte din scriitura lui Al. O. Teodoreanu și conturează, în felul lor inimitabil, o imagine aparte a lumii în care scriitorul a trăit, a literaturii, a confracților ori a amicilor săi literari, ca și a sa însuși. Și arată cum anume se poate face literatură autentică după un algoritm doar aparent simplu, cu instrumente rafinate dar cu puțină materie de lucru.

Publicistica lui Păstorel este prezentată, în subcapitolul aferent, sintetic și selectiv, prin articole reprezentative pentru scriitura de această factură ale cărei caracteristici rămân, însă, neschimbate în raport cu specificitatea de ansamblu a textelor lui Al. O. Teodoreanu. Axate pe aceleași tematici care fac deliciul devoratorilor de literatură savuros-gastronomică, ca și în celelalte scrieri, articolele și cronicile, pot fi incluse, la rigoare, în teritoriul negociabil al paraliteraturii, dar, *mâna care scrie* fiind aceeași, și mărcile discursului publicistic ca și inexistente, se poate vorbi, și aici, de literatură emergentă. Iar acolo unde Păstorel se apleacă asupra criteriilor validării estetice a unor opere de artă, cu excelent bun gust și cu erudiția-i cunoscută, articolele devin exerciții de admirație – sau de sancționare a nonvalorii – a căror (para)literaturitate rezidă, așa cum se întâmplă cu discursul critic, de exemplu, în talentul aceleiași *mâini care scrie*.

Subcapitolul dedicat literaturii gastronomice urmărește, pe de o parte, să propună o deschidere în sensul sintetizării unor texte pe care le considerăm relevante în raport cu scriitura pe tematică gastronomică a lui Păstorel, și ale căror particularități sunt susceptibile de a se regăsi în marea majoritate a scriiturii sale la temă, iar pe de altă parte în identificarea mărcilor unei (para)literaturi a cărei menire poate nu a fost neapărat aceea de a ilustra un tip anume de discurs literar, ci de a experimenta, într-un spațiu nespecific, mai greu accesibil și mult mai rar selectat de către literați, dar care produce un efect estetic de sine stătător, neintenționat, credem, de Păstorel însuși. Păstrarea unor formule discursive deja uzitate de scriitor, și deja asociate de către cititori cu efectul de literaturitate, amplifică șansele acestora ca, asociate cu tema gastronomică, să fie (re)considerate ca literatură. Mai mult, trăsăturile marcante ale *spiritul creator* se fac din plin resimțite și aici, ceea ce, iarăși, sporește șansele unei relocări asumat estetice, de către o voce critică fermă, a componentelor literaturii gastronomice semnate de Păstorel Teodoreanu.

CAPITOLUL I

Considerații teoretico-metodologice asupra paraliteraturii

I.1. Paraliteratura – scurt istoric al devenirii semantice a conceptului, accepției și reconsiderări actuale

Termenul de paraliteratură a suscitat și încă suscită interesul numeroșilor cercetători care fie au separat – unii destul de categoric – literatura de paraliteratură, cu argumentul valorii estetice validate ca atare într-un anumit context cultural și literar, cu o anumită accepție și practică a literarității, fie, dimpotrivă, semnalând breșele intra-literare prin care câmpul însuși al esteticului se lărgiște constant, furnizând argumente pentru includerea în spațiul artei cuvântului a mereu alte și alte tipuri și forme de discurs. Se poate spune că dinamica (para)literaturii și-a creat, în timp, propria sa istorie, paralelă și (non)opozabilă literaturii oficiale, lucru semnalat, se știe, de la începutul secolului XX, de formalistiții ruși. Și nu doar de aceștia. Cert este că mișcarea formelor literare funcționează, pe de o parte, ca un mecanism ce dispune de mijloace interne de autoreglare – ceea ce explică, de pildă, apariția discursului de tip parodic, denigrator dar și benefic, prin selectarea formelor literare cu rezistență sporită la proba timpului și prin discreditarea celorlalte, mai puțin rezistente – iar pe de altă parte, în raport direct sau mediat cu circumstanțele socio-culturale, politice ș.a.

Explorările teoretice asupra paraliteraturii sunt numeroase, spațiul francez de cultură excelând în acest sens. În ceea ce ne privește, am selectat și menționat, aici, atât studii clasicizate deja – cele ale lui Genette⁴, de pildă, cât și apariții editoriale mai noi, aplicate dinamicii tot mai vii a spațiului scriiturii actuale, care include nu doar discursul jurnalistic, cu toate speciile și subspeciile lui, ci și scriitura electronică. În raport direct cu tema de cercetare tratată aici, selecția pe care o propunem vizează, cu precădere, dimensiunea funcțional-analitică a acestor studii, și mai puțin o perspectivă cu pretenții de exhaustivitate.

⁴ Gérard Genette, *Palimpsestes*, Seuil «points essais», 1982.

În septembrie 1967 s-a desfășurat, în cadrul Centrului cultural internațional de la Cerisy-la-Salle, colocviul *Entretiens sur la paralittérature*, care a reunit nume cu greutate ale domeniului – Jean Tortel, Noël Arnaud et Francis Lacassin⁵. S-au adăugat, ulterior, generațiile mai noi de cercetători precum Yves Olivier-Martin, Anne-Marie Thiesse, André Peyronie, Gabriel Thovéron, Denis Saint-Jacques, Loïc Artiaga⁶, care au diversificat și amplificat dimensiunile cercetărilor aplicate formelor și structurilor mereu active ale paraliteraturii, în timpurile noastre.

În această ordine de idei, studiul pe care îl prezentăm aici, pe scurt, reține nu doar câteva nume de rezonanță în ceea ce privește preocupările actuale pentru paraliteratură, cât și o serie de particularități ale acestui ansamblu în continuă mișcare de tipuri de discurs:

„Alain Michel Boyer, Daniel Fondanèche, Gabriel Toveron au analizat paraliteratura, invocând de fiecare dată criteriile de apariție ale acestei tehnici de scris apărute ca urmare a interesului pentru colecțiile moștenitoare ale secolului XIX. Dobândind, odată cu lărgirea mijloacelor de editare un interes pentru lectorat, caracterul marginal paraliterar a emers de la romanul în serie. Plecând de la contextul masificator al publicațiilor, criteriile paraliterare s-au adevărit a fi semnificația îndoielnică a paraliteraturii (*mauvaise littérature* / [bad literature]), sintetizând-o ca «infraliteratură», ori drept o scriere prost redactată: «Ea [paraliteratura] se caracteriza prin invenția formală pecuniară, repetitivitatea, plinătatea, stereotipia narativă, excesele caricaturale», afirmă Doug Underwood în consens critic. În schimb, încadrarea teoretică a «literaturii» de acest tip a suscitat și alte cercetări care au preferat să extragă din acest mod de abordare a literaturii latura subversivă. Se verifică, astfel, caracterul contestatar al paraliteraturii, în sensul unui proces de «unire într-un tot de ansamblu, o alcătuire de expresii modale de limbaj cu caracter liric sau narativ pe care argumentele ideologice și sociologice le mențin în marginea culturii literate. [...], paraliteratura se înscrie [„astfel,] în afara graniței literare, ca o producție tabu, interzisă, pierdută din vedere, probabil degradată, ținută la respect, dar bogată în teme și obsesii care, în înalta cultură, sunt refulate».⁷

⁵ O bună sinteză asupra acestei probleme se regăsește în articolul semnat de Ion Pițoiu, publicat în revista „Transilvania”, cu titlul *Literatura de teren. O perspectivă diacronică și revificări contemporane*, disponibil la adresa <https://revistatransilvania.ro/literatura-de-teren-o-perspectiva-diacronica-si-revificari-contemporane/>, accesat la 1.10.2022.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*. Menționat în bibliografia și în notele generoase în informații privind teoretizările recente ale paraliteraturii, Doug Underwood este specialist în jurnalism și autor al studiului